

МОЛЧАНОВА Марина Миколаївна
студентка 2-го курсу ФОФ
стац., гр. ОА-09-1,
ЯКОВЕНКО Роман Валерійович
кандидат економічних наук

ДЕРЖАВНА РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ

У статті визначено основні пріоритетні напрями та принципи державної регіональної політики в Україні. Розглянуто сутність регіональної політики, визначено об'єкти та суб'єкти регіональної політики. Встановлено завдання та принципи державної регіональної політики.

Постановка проблеми та її актуальність. Аналіз досліджень процесу регіоналізації в Україні підтверджує нестійкий характер нових тенденцій. Зокрема, у контексті розподілу власних повноважень протягом перехідної доби спостерігається неодноразове коливання від децентралізації владних систем до централізації і навпаки. Внаслідок цього виникає чимало проблем, що мають за своєю природою суперечливий характер. Це, зокрема, – намагання центральних органів перекласти баласт проблем на органи місцевого самоврядування, порушення прав і свобод етнічних груп, гальмування процесу прийняття рішень.

Постає питання формування потужної регіональної політики нашої держави. Проблеми соціально-економічного розвитку регіонів загострюються настільки швидко, що подальше затягування з їх вирішенням ставитиме під загрозу самі темпи економічного зростання та перспективу сталого розвитку держави і суспільства. Вирішення цих питань ставить на порядок денний проблеми підвищення конкурентоспроможності регіонів в умовах відкритої економіки та здатності місцевих і центральних органів влади до здійснення регіональної політики європейського типу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання регіональної політики є надзвичайно важливим, і з кожним днем набуває все більшого значення. Для забезпечення наукових підходів під час формування і реалізації регіональної політики вимагається чітке обґрунтування її теоретичних, методологічних і методичних засад. Цими проблемами займаються багато вчених-економістів, таких як С. Романюк, О. Секарев, М. Долішній, О. Чернега, Г. Ляшенко, С. Біла, В. Бодров, І. Розпутенко, В. Воротін, Л. Головка, В. Симоненко, В. Поповкін, Е. Алаєв, М. Кноглер, В. Семиноженко та ін.

Цілі статті. Метою даної статті є аналіз головних проблем регіональної політики України, розгляд сутності регіональної політики, встановлення завдань та принципів державної регіональної політики.

Виклад основного матеріалу. Гармонійний розвиток України як суверенної держави, що прямує до побудови громадянського суспільства та конкурентоспроможної економіки на основі демократичних цінностей, неможливий без ефективного та стабільного розвитку кожного її регіону.

Державна регіональна політика передбачає створення ефективно діючої системи влади та управління в центрі і в регіонах, фінансово-економічне та нормативно-правове забезпечення останніх на основі оптимального поєднання загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів.

Регіональна політика спрямована на надання історичного динамізму регіональному соціально-економічному розвитку шляхом більш повного та ефективного залучення в господарський оборот ресурсного потенціалу регіонів, використання переваг територіального поділу й кооперації праці на основі розширення повноважень і підвищення відповідальності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за вирішення поточних і перспективних проблем територій [1, с. 3–4; с. 11].

Розбудова незалежної правової держави, що відбувається в Україні, та реформування системи управління зумовлюють зростання ролі територій у проведенні економічних трансформацій і становлення нових форм господарювання. Сьогодні значно розширюються функції й завдання регіонів щодо раціонального використання природних ресурсів, забезпечення зайнятості населення та розвитку зовнішньоекономічних зв'язків.

На сучасному етапі економічного реформування, можна виділити декілька найбільш характерних регіональних проблем, вирішення яких вимагає цілеспрямованих дій центральних, регіональних та місцевих органів влади.

По-перше, це стосується нестабільності функціонування підприємств сфери матеріального виробництва, яке супроводжується щорічним падінням фізичних обсягів виробництва і виконання робіт.

По-друге, триває скорочення інвестицій у невиробничу сферу, що призводить до зниження обсягів введення в експлуатацію нових об'єктів житлово-комунального і соціально-побутового призначення та погіршення забезпеченості потреб населення.

По-третє, спостерігається істотне погіршення реальних умов життя абсолютної більшості населення в усіх без винятку регіонах. За розрахунками вчених Академії наук України, життєвий рівень населення за роки реформування знизився щонайменше у 3–4 рази. За показниками рівня життя Україна займає 117–те місце у світі [2, с. 125].

По-четверте, значно загострилася проблема ефективної зайнятості трудових ресурсів. Внаслідок скорочення обсягів виробництва та будівництва спостерігається щорічне підвищення рівня безробіття в усіх областях (особливо там, де значно скоротились обсяги виробництва продукції машинобудування, ВПК, легкої промисловості та будівельних матеріалів).

По-п'яте, практично всюди погіршилася демографічна ситуація.

Щодо окремих регіонів, де склалася вкрай несприятлива соціально-економічна й екологічна ситуація, що вимагає термінового вирішення, то особливої уваги потребують Донецький, Придніпровський, Поліський, Південний та Карпатський регіони.

Нині різниця у доходах на душу населення між окремими областями становить 30-45%. Слід звернути увагу на те, що за міжнародним стандартом розрив у рівнях розвитку регіонів не повинен перевищувати 20%.

На даний момент вкрай важливо, щоб держава взяла на себе функцію гармонізації регіональних, міжрегіональних та загальнодержавних інтересів, а також впровадження єдиних „правил гри” в економічній сфері та уніфікованих соціальних стандартів на всій території України, враховуючи європейські принципи субсидіарності, рівних прав, відповідальності регіонів і центру. Це потребує нової державної регіональної політики, відповідних змін у нормативно-правовому полі, а також чіткого розмежування повноважень бюджетів: центрального і місцевих.

Головною метою державної регіональної політики має стати інтеграція регіонів у єдиний український духовний, гуманітарний, політичний та економічний простір при збереженні регіонального різноманіття [6, с. 73].

Кабінет міністрів України розробив і вніс на розгляд Верховної Ради України проект Закону України „Про концепцію державної регіональної політики”, згідно з якою ця політика являє собою систему заходів організаційного, правового та економічного характеру, що здійснюються державою у сфері регіонального розвитку країни відповідно до її поточних і стратегічних цілей. Головне її спрямування – це забезпечення раціонального використання природних ресурсів регіонів, нормалізація життєдіяльності населення, досягнення екологічної безпеки та удосконалення територіальної структури економіки.

На нинішньому етапі соціально-економічного розвитку її головною метою є збільшення національного багатства країни на основі підвищення соціально-економічного розвитку регіонів, ефективного використання їх природно-ресурсного і науково-технічного потенціалу, раціоналізації систем розселення та досягнення високо розвинутих секторів регіональної збалансованості. Ця мета може бути значно деталізована стосовно конкретних сфер суспільного розвитку [7, с. 138].

Зокрема, в економічній сфері регіональна політика полягає у досягненні економічно доцільного рівня комплексності господарства регіонів та раціоналізації їх структури; створенні економічних передумов для розвитку підприємництва та ринкової інфраструктури; проведенні земельної реформи та приватизації державного майна, інших ринкових перетворень; створенні й розвитку спеціальних економічних зон; удосконаленні економічного районування країни.

У соціальній сфері регіональна політика втілюється в конкретних заходах, спрямованих на стабілізацію рівня життя всіх верств населення з поступовим підвищенням рівня добробуту на основі єдиних соціальних стандартів та посилення всіх форм соціального захисту населення; забезпечення продуктивної зайнятості населення через ефективне регулювання регіональних ринків праці та міграційних процесів; сприяння покращенню демографічної ситуації з метою збільшення тривалості життя та

забезпечення природного приросту населення в регіонах; формування раціональної системи розселення на основі збереження існуючих населених пунктів.

Екологічний напрям регіональної політики спрямовується на запобігання забрудненню довкілля та ліквідації його наслідків, на впровадження механізму раціонального природокористування, на збереження унікальних територій та природних об'єктів [6, с. 74–75].

На основі чіткого визначення мети державної регіональної політики обґрунтовуються її основні завдання. Серед пріоритетних завдань на тривалу перспективу державними органами управління визначено структурну перебудову економіки регіонів України, насамперед промислових регіонів і центрів з надмірною концентрацією підприємств важкої індустрії та складною екологічною ситуацією (Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Луганська області; міста Харків, Київ, Одеса, Маріуполь, Кривий Ріг, Макиївка).

Пріоритетними завданнями виробничої сфери є розвиток експортних та імпортозамінних виробництв у регіонах, де для цього є сприятливі умови. Це дасть змогу суттєво вплинути на експортний потенціал територій, удосконалити структуру експорту держави, розширити зовнішньоекономічні зв'язки.

Особлива увага приділятиметься розвитку сільськогосподарського виробництва на основі удосконалення його спеціалізації та підвищення рівня інтенсифікації з метою нарощування експортного потенціалу, комплексної інтеграції переробних галузей з виробництвом сільськогосподарської продукції та сировини.

Також до завдань регіональної політики слід віднести передбачення повнішого використання рекреаційних ресурсів Криму, районів узбережжя Чорного та Азовського морів, Карпат, а також сприятливих за кліматичними та природними факторами районів Волинської, Вінницької, Полтавської, Черкаської та інших областей з метою формування в майбутньому високо розвинутих рекреаційно-туристичних та оздоровчо-лікувальних комплексів державного і міжнародного значення.

Стратегічними пріоритетами державної регіональної політики України на сучасному етапі є:

- підвищення якості життя людини як реального критерію дієвої регіональної політики;
- підвищення конкурентоспроможності регіонів;
- реформування міжбюджетних відносин відповідно до потреб кожного регіону і держави загалом;
- суспільно-політична та соціально-економічна консолідація регіонів з метою забезпечення єдності політичного простору і досягнення на цій основі цілісності гуманітарного та економічного простору [3, с. 152].

Механізм державного регулювання регіонального розвитку повинен гнучко поєднувати методи прямого й опосередкованого впливу на соціально-економічні процеси.

Також слід налагодити тісну взаємодію регіональних та місцевих органів влади у справі виконання законодавчих актів і рішень уряду, постійно здійснювати заходи з упорядкування населених пунктів, незалежно від їх статусу і рангу, забезпечивши надійне функціонування всього інфраструктурного комплексу.

Висновки. Нині в Україні склалися реальні передумови для розробки та реалізації соціально-економічної політики і на загальнодержавному, і на регіональному рівнях. Саме брак власної регіональної політики в недалекому минулому призвів до значних диспропорцій у регіональній структурі економіки держави, нагромадження економічних та соціальних проблем.

Україна є однією з великих країн Європи (за територією і населенням), яка має велике різноманіття природно-кліматичних, ресурсних, демографічних, етнічних, структурних та інших особливостей регіонів. Все це вимагає сильної та дієвої державної регіональної політики, яка повинна бути важливою складовою загальнодержавної політики країни. Певні позитивні зрушення, на жаль, не завжди підкріплювалися системністю процесів регіоналізації та удосконаленням відносин „центр-регіони”, міжрегіональними відносинами та міжбюджетними відносинами. Економічні, а особливо політичні новації останніх років потребують нової концепції та моделі регіональної політики.

Аналіз процесів регіонального розвитку України констатує певні негативні тенденції, зокрема: поглиблення міжрегіональних суперечностей, зростання диспропорцій та загострення економічних і соціальних проблем регіонів. Головною причиною цих тенденцій є те, що в Україні не створено цілісної дієвої системи реалізації державної регіональної політики, не сформовано ефективного механізму взаємовідносин центру з регіонами та регіонів між собою. Несистемним залишається правове поле у сфері регулювання регіонального розвитку.

21 липня 2006 р. Постановою Кабінету Міністрів України затверджено Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2015 року. Ухвалення такого документа є надзвичайно важливим етапом удосконалення організаційно-правового забезпечення державної політики регулювання регіонального розвитку. В стратегії визначено ключові проблеми регіонального розвитку, сформовано пріоритети державної регіональної політики з точки зору загальнонаціональних потреб на період до 2015 року.

Повноцінна демократія неможлива і нездійсненна без інтегрування людини у владні відносини. Тому наступним кроком України має бути зміцнення влади громад – місцевого самоврядування. Будь-які заходи, що плануються в рамках адміністративно-територіальної реформи, спрямовуватимуться виключно на те, щоб кожна людина в місті чи селі мала змогу вчасно, повно і якісно реалізувати свої природні та конституційні

права. Тому майбутнє України – в організованій, потужній та дієвій громаді. Державна влада може і повинна співіснувати з владою громади – на основі чіткого розподілу повноважень, відповідальності та завдяки тісній взаємодії й взаємодоповненню. Жодна з функцій не має дублюватися на будь-якому рівні.

Основою основ сучасної регіональної політики має стати єдність, цілісність та спільність України.

Список використаної літератури

1. Бандур С. І. Структурна перебудова економіки України в контексті забезпечення національних інтересів та соціальних пріоритетів / С. І. Бандур // Зайнятність та ринок праці : Міжвід. наук. зб. – К. : РВПС України НАН України, 2000. – № 13. – С. 3–12
2. Буга Н. Ю. прогнозування економічного розвитку проблемних регіонів / Н. Ю. Буга // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 8. – С. 34–40.
3. Вербицька Ю. М. Інвестиційно-інноваційна діяльність як чинник соціально-економічного розвитку регіону / Ю. М. Вербицька // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 8. – С. 151–156.
4. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ-ХХІ століть : нові пріоритети / М. І. Долішній. – К. : Наукова думка, 2006. – 71 с.
5. Закон України „Про концепцію державної регіональної економічної політики” (проект) від 8 липня 1998 р. № 57-2135/4. – К., – 20 с.
6. Занфіров В. А. Розвиток процесів регіоналізації в Україні / В. А. Занфіров // Економіка та держава. – 2005. – № 11. – С. 73–76.
7. Панухник О. В. Державна регіональна політика як засіб регулювання розвитку регіонів : проблеми становлення / О. В. Панухник // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 7. – С. 134–141.
8. Поповкін В. А. Регіонально-цілісний підхід в економіці : монографія / В. А. Поповкін. – К. : Наукова думка, 2003. – 64 с.
9. Романюк С. А. Політика регіонального розвитку в Україні : сучасний стан і нові можливості : монографія / С. А. Романюк. – К. : Наукова думка, 2001. – 121 с.
10. Регіони України : проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : монографія / За ред. З. С. Варналія. – К. : Знання України, 2005. – 760 с.